

ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО, ІСТОРІОГРАФІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ

УДК 930.2(47)1939/1945

DOI: <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2019-30-74-79>

Ольга Коляструк

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
доктор історичних наук, професор (Україна)

Щоденники Астрід Ліндгрен як джерело з історії повсякденного життя шведів у роки Другої світової війни

Анотація. У статті розглядаються щоденники воєнного часу, які Астрід Ліндгрен вела впродовж 1939-1945 рр. Джерелознавчий аналіз здійснено з позицій відображення змін у повсякденному житті в роки Другої світової війни. Особливість щоденника в тому, що авторські записи в ньому супроводжуються вирізками з офіційної преси і фрагментами особистих листів громадян, що стали відомі авторці під час її роботи у Відділі перевірки кореспонденції Національної служби безпеки. За фіксацією оцінок і відібраною для фіксації інформації можна простежити як особисту позицію авторки, так і громадську думку про війну в цілому. Записи звичайної домогосподарки дозволяють простежити динаміку настроїв шведських громадян, їх ставлення до влади, до політики нейтралітету країни, до винуватців війни – нацистської Німеччини і сталінської Росії. Авторка визначає їх як рівновеликі загрози миру. Водночас щоденник говорить про домінування страху перед радянською окупацією і диктатурою більшовиків. А.Ліндгрен розмірковує про радянсько-фінську війну 1939-1940 рр.

Щоденники показують, як змінилися матеріальні умови праці і побуту, відпочинку і дозвілля країни в цілому і родини Ліндгрен, зокрема. Вона пише, що стан її сім'ї покращився, втім вона співчуває постраждалим від війни, скаліченим німцям і фінам, американцям і англійцям, блокадникам Ленінграду і жителям окупованої Європи. Під час війни світ для неї не обмежується, а навпаки розширюється, емпатія не замикається сімейним колом, вона переглядає власні погляди. А.Ліндгрен не отожднює державну ідеологію і політику воюючих сторін з суспільними настроями в них. За текстом щоденника можна простежити особистісну еволюцію самої А.Ліндгрен від звичного обивателя до відповідального громадянина, зміцнення в її світогляді демократичних позицій і гуманістичних ідеалів.

Ключові слова: повсякденність, повсякденне життя, его-документи, щоденник, воєнний щоденник, сім'я, антивоєнні настрої, нейтралітет, шведське суспільство.

Щоденники як різновид особових документів у сучасній людино-орієнтованій історичній науці визнані важливим носієм інформації, оскільки їх специфіка якраз і полягає у тому, що вони створюються слід у слід за подіями, в такий спосіб фіксуючи їх і зберігаючи безпосередні реакції і враження. Завдяки такій синхронності (календарно датованій) документальність щоденників не лише очевидна, а й виражена у зіставленні зі спогадами чи епістолярієм, які підпадають під зовнішній оціночний тиск і «очевидність» минулого на суді сучасності, втрачаючи безпосередню первинність. Автор щоденника вибирає події на свій розсуд, описує їх суто зовнішній бік, почасті не маючи змоги оцінити їх соціальні зв'язки і ціннісні наслідки повною мірою. Лідія Гінзбург зауважувала таку істотну відмінність щоденника: «Той, хто пише щоденник, просувається наосліп, не знаючи ні власної долі, ні долі своїх знайомих. Це поступальна динаміка, сповнена випадковостями і неперевіреними подіями» [2, с.35]. Над щоденниковими записами не тяжіє ефект «погляду на відстані», як у мемуарах. Тут працює взорування зсередини. Людина, що нотує свої думки під враженням реальності, «довіряє життю, точніше – його цінності» (Ролан Барт). З огляду на це, сам процес писання щоденника слід розуміти як прояв соціальної зрілості і самодостатності, принаймні, самоусвідомлення. Ролан Барт зауважив, що «щоденник не тільки є неістотним, але й не є необхідним, оскільки автор не може себе інвестувати в щоденник, наче в унікально-монументальний твір, продиктований якимось шаленим бажанням. У писанні діаріушу – регулярно-щоденному, наче якась фізіологічна відправа – є, звичайно, своє задоволення, свій комфорт, втім не пристрасть» [1, с.261].

Дослідники особових документів виокремлюють цілісне авторське начало, вирізняючи такі різновиди персональних діаріушів, як автокомунікація (внутрішній діалог), автодидактика (самоаналіз), автотерапія (сповідь), автопрогноз (мотивування) тощо, наголошуючи на саморефлексії, прагненні самоосягнення в пропонованих обставинах [4]. Хоча приватні щоденники – давній жанр особових документів, пов'язаний ще з домодерним часом, їх усталення як знакового писання пов'язують з епохою Ренесансу, а з позицій історичної

антропології трактують як «народження людини» (Мішель Фуко). Щоденник справді має історичний характер. Як спосіб фіксування подій він наслідує літописи й хроніки. Завдяки йому історія легітимізує не лише офіційний свій бік, а й суб'єктивно-приватний. Зафіксований автором щоденника досвід читач розцінює і як унікальний, і як загальний, типовий [4, с.292]. Елементарне призначення будь-якого щоденника – фіксація чогось прикметного, виключного, важливого. Вартість щоденникових записів якраз і полягає у тому, що фіксування фактів неминуче вмикає функцію свідчення, оскільки передбачає продуманий і ретельний відбір фіксованих фактів.

У випадку зі «Щоденниками воєнного часу» Астрід Ліндгрєн маємо яскравий приклад зацікавлено-ціннісного ставлення до життя, його тема і мета очевидні в самому започаткуванні записів саме першим осіннім днем 1939 р., що недвозначно вказує на усвідомлення ваги подій, що розгорілись на теренах далекої Польщі. Авторка виразно відчувала: саме цим днем світ став зовсім іншим: «Ох! Сьогодні вибухнула війна! Ніхто не хоче в це вірити. Вчора сиділа з Ельсою Юлландер у Васапаркен, і діти бігали, гралися навколо нас, а ми щосили ляля Гітлера і зійшлися на тому, що все-таки війни не буде, – і от сьогодні! Рано-вранці німці бомбардували кілька польських міст і увійшли в Польщу з різних напрямків. ... Усіх опанував жажливий неспокій. ... Господи, допоможи нашій бідній, шаленій планеті!» [5, с.1]. Вона підсвідомо збагнула, що в світовій історії відбувся тектонічний розлам, який повністю змінить життя всього світу в ХХ ст. «Здебільшого люди виглядають як зазвичай, лише трохи похмуріші, – пише вона 3 вересня. – Скрізь говорять про війну, навіть з незнайомцями. ... Сонце світить, тепло і красиво. Земля могла б бути чудовим місцем для життя» [5, с.2]. Супроводжуючи свої записи вклеюванням віршків з преси, вона це підтверджує. Молода жінка, мати, дружина поклала собі за обов'язок зафіксувати, що відбувається. Ця інтенція «відобразити важливе» – лише видається спонтанним рішенням, насправді – це виказ особистісної зрілості як індивідуальної, так і соціальної. Прикметними є підтвердження доньки авторки Карін Нюман, яка в дитинстві гадала, що такі записи роблять усі мами, що це «загально прийнято», «так має бути»: «У тому, що моя мама вирізала статті з газет і вклеювала їх у зошити, не було нічого дивного, я вважала, що так роблять усі батьки. Тепер я розумію, що вона, можливо, була особливою. 32-річна секретарка і домогосподарка, без досвіду в політиці, яка з таким завзяттям документувала для себе події в Європі та світі, що вона робила з вирізками і коментарями всі шість років війни» [7, с. cclxiii].

Воєнні щоденники Астрід Ліндгрєн – це 17 загальних зошитів у шкіряних палітурках, заповнених записами і чисельними газетними вирізками-вклейками, які зберігалися у приватному стокгольмському будинку авторки; їх оприлюднила онука А.Ліндгрєн Анніка Ліндгрєн, редакторка видавництва «Салікон», видавши друком до 70-річчя закінчення Другої світової війни.

Завданням статті є джерелознавчий аналіз «Щоденників воєнного часу» А.Ліндгрєн на предмет з'ясування трансформації повсякденного життя пересічної людини в роки Другої світової війни.

Астрід вела щоденник всі шість років війни (від 1 вересня 1939 до 25 грудня 1945 р.), в ньому відібуваються не лише сімейні картинки, а й спостереження за станом і настроєм людей у мирній Швеції, а також свідчення про військові злочини поза нею. Авторка робила записи не щоденно і нерегулярно: за вересень – грудень 1939 р. нею зроблено 17 записів; упродовж 1940 р. – 38; 1941 – 35; 1942 – 20; 1943 – 35; 1944 – 27; 1945 – 25 (з них – 7 після капітуляції Німеччини); всього 177 датованих нотаток. Записи різні за обсягом (від одного рядка до кількох сторінок), інтонацією (стурбованості, обурення, розгубленості, радості, сподівання, втоми, співчуття тощо), тематикою занотованого (події в родині, матеріальні потреби, дозвілля, становище на фронтах, антисемітизм, суспільно-політичні настрої тощо). Щороку поруч зі звичним позначенням календарної дати авторка обов'язково фіксувала ключові родинні події, а саме: Різдво, Страсну п'ятницю, Великдень, Святу Трійцю, Дні народження дітей, річниці весілля, а ще день літнього сонцестояння (Мідсоммар). Теми родинного побуту, роботи чоловіка та власної служби, здоров'я і навчання дітей, дозвілля і відпочинок з друзями наскрізні. Прикметно, що найчастішими фігурантами в щоденнику, окрім сина Ларса, доньки Карін, чоловіка Струве та окремих друзів, є Гітлер, Муссоліні, Герінг, Сталін, Паасікві, Квіслінг, Черчилль, Рузвельт, Роммель тощо. Цінність цих щоденників у тому, що вони належать пересічній людині – не політичному чи громадському діячеві, не військовому оглядачу чи експерту, ще навіть не письменниці, а домогосподарці, перейнятій особистими турботами про сімейний добробут і вихованням дітей, та водночас включений у громадське життя суспільства. Авторка належала до привілейованої частини середнього прошарку шведського суспільства. Війна, нехай далеко, торкнулася її неочікуваними викликами і виробила нетипові реакції. Власне, А.Ліндгрєн, вже з перших сторінок визнає, що звична повсякденність минається: «...Зазвичай я не роблю запасів, але сьогодні купила трохи какао, трохи чаю, трохи мила й іще дечого іншого» [5, с.1]. Вказаний перелік товарів – не випадковий, так чинили й інші жінки,

.....
прагнучи зробити запас найнеобхіднішого, що може зникнути, подорожчати. За кілька днів «купила взуття для себе і дітей, поки воно ще не подорожчало: дві пари для Карін по 12.50 за пару, одну пару – для Лассе за 19.50 і пару собі за 22.50 [5, с.4]. Рефреном у записках йдеться про вимушені обмеження і подорожчання: 1 вересня 1940 р. читаємо: «У нашому невеличкому краї ми, попри все, особливих негараздів не помічаємо. Але все поступово дорожчає і дорожчає. Норми кави тепер розтягуються на шість тижнів, а не на п'ять. [5, с.35]. За три тижні знову: «Починаючи від понеділка, впроваджуються обмеження навіть на хліб, тому до ресторану доведеться ходити з талонами» [5, с.37]. 13 жовтня: «Минулої суботи почали діяти картки на свинину, а тепер (учора) у нас запроваджують картки на масло, тому я – заради дітей – запаслася трьома чи чотирма кілограмами масла» [5, с.39]. Водночас авторка визнає: «В окупованій Франції, як написали нам у листі, отримують 200 г масла на місяць. Також повідомляють про голод у Бельгії. Будь-які речі, одяг, їжу відправляють до Німеччини, якщо вірити дописувачам. Іноді мене охоплює цілковита зневіра, коли я читаю такі новини. Усі ті окуповані країни, чи то Балтійські країни у Росії, чи країни, що їх підкорила Німеччина, безмежно потерпають під іноземним ярмом. ... Першого жовтня продукти подорожчали на 40-50%, кажуть, що у магазинах була тотальна паніка» [5, с.38-39].

Обізнаність А.Ліндгрена пояснюється тим, що з 15 вересня 1940 р. вона «почала свою таємну «роботу в державній установі» – у Відділі перевірки кореспонденцій (Впк) Служби національної безпеки. Вона перечитала тисячі листів за рубіж і з-за кордону, була чудово поінформована про те, що робить війна з людськими душами і стосунками. Вже за тиждень цієї служби вона пише: «І мені стало абсолютною чітко зрозуміло, що нині не існує такої країни, як наша, не враженої наслідками війни, попри підвищені ціни, талони і зростання безробіття...Наше обмеження на будь-що, я думаю таке незначне, що його практично не відчуваєш, коли купиш усе, на що маєш право. І вчора нам дали гарячу воду!» [5, с.36]. Натомість різдвяні чи великодні меню, ретельно занотовані щороку авторкою, вражали своїм багатством і розмаїттям, за що А.Ліндгрен навіть звинувачували у лицемірстві. Слід підкреслити, що вона свідомо виключності становища її родини (її чоловік Струве – директор Шведського союзу автомобілістів, сама працює у державній цензурі). Житлові умови під час війни істотно покращені: «...я сиджу у своєму прикрашеному до Великодня домі, ніби у світі не відбувається нічого лихого. Вчора була одинадцята річниця нашого заміжжя. Це наш перший Великдень на Далагатан, і Карін тішиться, що є багато місця, де сховати крашанки. Тобто дитячі солодощі у вигляді яєць. Справжніх яєць практично ніхто у місті не має, але я позичила дюжину у Анне-Марі, яка отримала їх за медичним рецептом» [5, с.101]. У грудні 1943 р. вона признається: «Ці роки – кращі роки у моєму житті!» [5, с.153].

Щоденники вражають відбором матеріалу. Авторка за всі роки війни не обминула жодної доленосної події. Всі битви Великої війни аж до Тихоокеанського регіону, окупація Європи (гітлерівська на заході, сталінська на сході), дії «союзників» та «осі», переговори і конференції, транзит через шведську територію німецьких збройних сил, загибель шведських кораблів, підводних човнів і літаків – все знайшло відображення в них. Варто зауважити, що Східний фронт не виглядає єдино визначальним, в т.ч. корінний перелом у Другій світовій війні (кінець 1942 – перша половина 1943 рр.) стався не лише через поразку німців під Сталінградом, а й завдяки успішним діям в Африці, на Балканах тощо.

Так, від самого початку у щоденнику записи про жахи війни сусідять із особистим благополуччям: 7 вересня 1939 р. – одне речення: «На Шипці все спокійно. Але німці завтра будуть у Варшаві». Наступний запис: «Так, сьогодні вони вже там. Бідна Польща. Поляки стверджують: якщо німці будуть у Варшаві, це означатиме, що поліг останній польський солдат» [5, с.5]. І наступний запис за 17 вересня: «Сьогодні у Польщу вторглись і росіяни, «аби захистити інтереси російської меншини». Польща вже так низько на колінах [5, с.5]. 3 жовтня: «Війна триває у буденному режимі. Польща капітулювала. Там панує цілковитий хаос. Німеччина і Росія поділили країну між собою. Важко повірити, що таке могло статись у XX ст. Саме Росія має найбільше зиску з цієї війни. Коли Німеччина розчавлює Польщу, Росія заходить маршем і отримує свою частку, і то немало. ... Росія висуває балтійським країнам одну вимогу за іншою – і отримує все більше» [5, с.5]. 18 червня 1940 р.: «Учора французька армія капітулювала. Париж здано на милість німців, противник проник углиб на половину території. Сьогодні Гітлер зустрівся з Муссоліні; ці два гарнюки зможуть улаштувати такий мир, що перевершить Версальський у декілька разів» [5, с.29]; 1 вересня: «...річниця початку війни. Починаєш до неї звикати. Принаймні якщо ти живеш не там, де постійно дощить бомбами» [5, с.33]; 27 березня 1941 р.: «отримала листа від єврея, певною мірою історичну пам'ятку. Єврей, який писав своєму родичеві у Фінляндії, повідомив про масовий вихід євреїв із Відня до Польщі. Здається, близько 1000 євреїв щодня в нелюдських умовах висилають із країни. Повідомлення надсилають поштою, а потім вони мусять приходити із запасом грошей і невеличким багажем. Ситуація перед відправленням, під час переїзду і після прибуття до Польщі була така, що

відправник не хотів її описувати. Імовірно, Гітлер має намір зробити з Польщі одне велике гетто, де бідні євреї помиратимуть хворі і голодні» [5, с.63-64]; 19 серпня 1941 р. «...війні виповнюється два роки. А мені відчувається, ніби війна була завжди» [5, с.74].

Чи не більш вражаючими у щоденнику є роздуми авторки над причинами і винуватцями війни: «Націонал-соціалізм і більшовизм – це як дві жахливі рептилії, що зішлися у двобої. Неприємно миритися з однією із жахливих рептилій, проте наразі не залишається нічого іншого, ніж бажання стримати советів за те, що вони захопили під час цієї війни, за те лихо, якого вони завдали Фінляндії. Англія і Америка тепер повинні підтримати більшовизм – і це буде іще важче, і «the man in the street» [англ.: пересічна людина] потрібен час, щоб у цьому розібратися» [5, с.72-73]. «І ослабла Німеччина для нас тут, на півночі, означатиме лише одне – за нас візьметься Росія. І тому думаю, радше все життя казатиму «Хайль Гітлер», ніж терпітиму тут росіян. Важко уявити собі щось жахливіше» [5, с.29]. «Страх перед росіянами відчувається і в листах, і в будь-яких інших джерелах, – йдеться у записі від 8 лютого 1944 р. – Жахлива доля Фінляндії і бідолашна Прибалтика! Російські підводні човни знову заповнили Балтійське море, і наші торговельні судна знову ходять під конвоем. Із Гельсінкі евакуювали всіх дітей і старих, школи закрито. Мені тривожно за майбутнє – навіть ми, у Швеції, повинні знести свій важкий хрест, бо просто неможливо, щоб усе тут минуло тихо і безтурботно» [5, с.190-191]. А.Ліндгрєн наголошує: «Мир, коли він настане, певно, не буде радісним, а радше навпаки. Можливо, що до того ж багатьом маленьким нещасним країнам доведеться відмовитися від своєї свободи і жити у вічному рабстві» [5, с.191]. Так само вона писала про це у серпні 1943 р.: «Ненавидість не зникне того дня, коли настане мир, і ті, чиїх рідних було закатовано на смерть у німецьких концентраційних таборах, нічого не забудуть лише тому, що настав мир, і пам'ять про тисячі померлих від голоду дітей у Греції залишаться в серцях їхніх матерів, якщо їм самим пощастить вижити. Усі інваліди, як і раніше, кульгатимуть без ноги чи страждатимуть без руки, ті, хто втратили зір, залишаться незрячими, а ті, хто втратили нерви під жорстокими танковими обстрілами, не вилікуються тільки тому, що настав мир» [5, с.141]. А.Ліндгрєн добре розуміла, що тріумф більшовицького режиму над нацизмом і фашизмом обернеться новою жорстокою трагедією: «Коли німцям настане кінець, балтійським країнам ніщо вже не допоможе, а відтак – бідолашні ті люди» [5, с.193].

Швеція в роки Другої світової війни позиціонувалася як нейтральна держава, втім, яким по суті був цей нейтралітет, історики досі не дійшли єдиної думки. Ще в середині 1960-х рр. вчені Стокгольмського університету видали фундаментальну працю «Швеція в роки Другої світової війни» за редакцією С.Екмана [3]. Наприкінці 1990-х рр. шведські історики зішлися на тому, що їх країна була радше невоюючою державою, аніж нейтральною. Нейтралітет не був класичним, оскільки дипломатія і торгово-фінансові кола були прихильніші до Німеччини; уряд, за оцінкою М.-П.Боециуса і К. Омарка, займав угодовську позицію, керуючись гаслами «виживання» і «самозбереження» будь-якою ціною, по-зрадницьки здаючи сусідів і розмінюючи честь. Ця тема ятрить незагойною раню у щоденниках, коли йдеться про транзит озброєнь і передислокацію військових через територію (від 18 червня 1940 р.), хоча не згадується про постачання стратегічної сировини і спільні виробництва та збагачення банків. У шведському уряді і шведському суспільстві не було єдності стосовно політичних симпатій країни. У щоденнику старанно назбирано відомості про громадську допомогу фінансам, пізніше – данцям, норвежцям, про вимушеність загравання з Німеччиною. Пристосуванство урядовців і ділків стало особливо дражливим на початку 1940-х рр., коли злочинність нацизму була кричущою: «...коли ми довідалися у 1942 р., що відбувається з євреями в концтаборах, ми повинні були про це заявити на повний голос, чого б нам це не коштувало» [6, с.7]. Астрід непокоїть репутація країни: «Через цей транзит у Норвегії проти нас поширювалося незадоволення» [5, с.145], вона старанно прагне зрозуміти механізми державної політики, виокремити в ній здоровий глузд і доцільність.

Читаючи щоденник, можна простежити еволюцію авторського стилю. У першій частині щоденника авторка спирається на відомості з преси, відчуття війни дистанційоване. Вона обурюється війною, їй страшно. Чим далі «хроніки божевілля» і вирізки з газет заступають авторські коментарі і аналіз, а також міркування про майбутнє по війні. Вона вводить чимало характеристик з воєнного повсякдення поза Швецією. Останні два роки (1944-1945) Астрід паралельно зі щоденником писала свою першу книгу про Пеппі Довгапанчоха, про сміливу дівчинку, яка перемагає циркового силача Адольфа. Заключні записи дозволяють не тільки відчувати радість від завершення війни (знову відновлюють роботу бензоколонки, королівська родина повертається у столицю), але й зрозуміти крихкість миру і важкість проблем, що стають перед цивілізованим світом: «1945 року сталися дві важливі події. Мир після Другої світової війни і атомна бомба. ...Мир не виглядає безпечним, коли на нього кидає тінь атомна бомба. ... Я бажаю собі Щасливого Нового року! Собі і своїй родині! І всьому світові також...навіть якщо цей рік не буде добрим Новим роком, нехай він буде трохи кращим роком» [5, с.240-241].

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Барт Р. Дневник // Ролан Барт о Ролане Барте. Ad Marginem / Сталкер. Москва, 2002, с. 246-261. URL: http://ec-dejavu.ru/d-2/Diary_Barthes.html (дата звернення: 24.1.19)
2. Гинзбург Л. О психологической прозе. Москва : «Интрада», 1999. 413 с.
3. Кан А. С. Швеция и нацистская Германия: мораль и политика. Обзор новейшей шведской литературы // Новая и новейшая история. 2010. № 4. С. 104–112.
4. Кобрин К. Похвала дневнику // НЛО. 2003. №61. С.288-295 URL: <http://ec-dejavu.ru/d/Diary.html> (дата звернення: 21.1.19)
5. Ліндгрєн А. Щоденники воєнного часу. Київ : Лауріс, 2017. 340 с.
6. Малышева Е. М. Шведский «нейтралитет» во Второй мировой войне // Вестник СПбГУ. 2016. Сер. 2 История. Вып. 2. С.4-17. DOI: 10.21638/11701/spbu02.2016.201
7. Нюман К. Післямова // Ліндгрєн А. Щоденники воєнного часу. Київ : Лауріс, 2017. С. cclxiii-cclxv.

Ольга Коляструк

Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского
доктор исторических наук, профессор (Украина)

Дневники Астрид Линдгрєн как источник по истории повседневной жизни шведов в годы Второй мировой войны

Аннотация. В статье рассматривается военный дневник Астрид Линдгрєн, который она вела в 1939-1945 гг. Его источниковедческий анализ осуществлен с точки зрения отражения в нем изменений повседневной жизни шведов в годы Второй мировой войны. Особенность дневника состоит в том, что авторские записи в нем сопровождаются вырезками из официальной ежедневной и еженедельной печати, в нем приведены фрагменты личных писем граждан, которые стали известны автору во время ее работы в Отделе проверки корреспонденции Национальной службы безопасности. По фиксации оценок и отобранной для записи информации можно проследить как личную гражданскую позицию автора, так и общественное мнение о войне в целом. Записи обычной домохозяйки позволяют проследить динамику настроений шведских граждан, их отношение к власти, к политике нейтралитета страны, к виновникам мировой войны – нацистской Германии и сталинской России. Их автор определяет как равновеликие угрозы миру. Записи позволяют говорить о доминировании страха перед советской оккупацией и диктатурой большевиков. А.Линдгрєн много размышляет о причинах, ходе, результатах и последствиях советско-финской войны 1939-1940 гг.

Дневниковые записи показывают, как изменялись материальные условия труда и быта, отдыха и досуга страны в целом и семьи Линдгрєн, в частности. Она пишет, что состояние ее семьи улучшилось, но она страдает потерпевшим от войны, искалеченным немцам и финнам, американцам и англичанам, блокадникам Ленинграда и жителям оккупированной Европы. Во время войны мир для нее не ограничивается, а наоборот, расширяется, ее эмпатия не замыкается семейным кругом, она пересматривает собственные взгляды. А. Линдгрєн не отождествляет государственную идеологию и политику воюющих сторон с общественными настроениями в них. По тексту дневника можно проследить личностную эволюцию самой А. Линдгрєн от обычного обывателя до ответственного гражданина, укрепление в ее мировоззрении демократических позиций и гуманистических идеалов.

Ключевые слова: повседневность, повседневная жизнь, эго-документы, дневник, военный дневник, семья, антивоенные настроения, нейтралитет, шведское общество.

ABSTRACT

Olha Koliastruk

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University,
Dr (History), Professor (Ukraine)

Astrid Lindgren's diaries as a source of the history of everyday life of the Swedes during the World War II

The article discusses War Diaries kept by Astrid Lindgren, then unknown writer, from September 1, 1939 till December 25, 1945.

The source study has been carried out in terms of reflecting changes in the everyday life of the Swedes during the World War II. The diary's peculiarity is that the author's entries are accompanied by clippings from the official daily and weekly press, as well as fragments of personal letters of citizens that became known to the author during her work in the Correspondence Verification Department of the National Security Service. By the choice of the estimates and the information selected for recording, one can trace both the personal civic position of the author and public opinion about the war in general. The records of an ordinary housewife make it possible to trace the dynamics of the moods of Swedish citizens, their attitude to power, to the country's neutrality policy, to the culprits of the world war – Nazi Germany and Stalin's Russia, whom the author defines as equal threats to peace. At the same time, the notes allow us to talk about the dominance of fear of the Soviet occupation and the dictatorship of the Bolsheviks. A.Lindgren thinks a lot about the causes, course, results and consequences of the Soviet-Finnish war of 1939-1940.

Diary entries show how the material conditions of work and life, recreation and leisure of the country as a whole and the Lindgren family notably changed. She writes that her family's condition has improved, but she has compassion for war victims, crippled Germans and Finns, Americans and British, survivors of the Siege of Leningrad and residents of the occupied Europe. During the war, the world is not limited to the author, but, on the contrary, it expands, empathy is not confined to the family circle, as she reconsiders her own views. A.Lindgren does not identify the state ideology and politics of the warring parties with the public mood in them. According to the text of the diary, one can trace the personal evolution of the author from an ordinary layman to a responsible citizen, the strengthening of democratic positions and humanistic ideals in her worldview.

Key words: everyday routine, everyday life, ego-documents, diary, war diary, family, anti-war sentiments, neutrality, Swedish society.

REFERENCES

1. Bart R. Dnevnyk // Rolan Bart o Rolane Barte. Ad Marginem / Stalker. Moskva, 2002, s. 246-261. URL: http://ec-dejavu.ru/d-2/Diary_Barthes.html (data zvernennya: 24.01.2019).
2. Gynzburg L. O psichologicheskoy proze. Moskva : «Yntrada», 1999. 413 s.
3. Kan A. S. Shveciya i natsytskaya Germaniya: moral i politika. Obzor novejshej shvedskoj literatury // Novaya i novejschaya istoriya. 2010. №4. S. 104–112.
4. Kobrin K. Pohvala dnevniku // NLO. 2003. №61. S.288-295. URL: <http://ec-dejavu.ru/d/Diary.html> (data zvernennya: 21.01.2019).
5. Lindgren A. Shhodennyky voyennogo chasu. Kyiv : Laurus, 2017. 340 s.
6. Malysheva E. M. Shvedskij «nejtralitet» vo Vtoroj mirovoj vojne // Vestnik SPbGU. 2016. Ser. 2 Istoriya. Vyp. 2. S.4-17. DOI: 10.21638/11701/spbu02.2016.201
7. Nyuman K. Pislyamova // Lindgren A. Shhodenny'ky' voyennogo chasu. Kyiv : Laurus, 2017. S. cclxiii-cclxv.

Статтю надіслано до редколегії 13.09.2019 р.
Статтю рекомендовано до друку 30.10.2019 р.

УДК94(477):929Губаржевський(73=161.2)''19''
DOI: <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2019-30-79-85>

Oleksandr Kravchuk

Vinnitsia Mykhaylo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
PhD (History), Associate Professor (Ukraine)

Liudmyla Kravchuk

Vinnitsia Cooperative Institute
PhD (Philology), Associate Professor (Ukraine)

Ukrainian idea of Ihor Hubarzhevskyi

Abstract. The article is highlighted the views of a talented linguist, church figure, publicist, poet, prose writer I. Hubarzhevsky (1905-1970) on the principles of the revival and development of the Ukrainian state. The main milestones of the life of I. Hubarzhevsky are revealed, in particular, some aspects of his activity in emigration in Great Britain and the USA. It was emphasized that Hubarzhevsky remained true to the idea of an independent Ukrainian state throughout his life. In his writings, which are inherent in the national-patriotic orientation, he touched on pressing issues of socio-political issues, thinking them on the basis of Christian ethics. I. Hubarzhevsky expressed his views on the revival and development of the Ukrainian state in the articles in various emigrant publications, mainly published in 1957-1968 not claiming to be an exhaustive program of state formation. In it are highlighted the understanding of I. Hubarzhevsky's democratic principles of the